

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

NEVELÉS – MULTIKULTURALIZMUS – ESÉLYEK

Pécs
2013

Szerkesztő
Forray R. Katalin

A szerkesztő munkatársai
Kovács Júlia
Somodi Imre

Lektor
Orsós Anna

Kiadó
PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

ISBN 978-963-642-528-9

Nyomdai kivitelezés
Carbocomp Kft.
Felelős vezető: Pető Attila

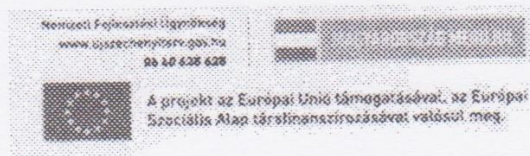
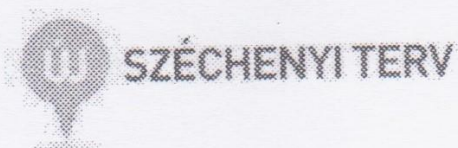
© PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola
© Szerkesztők, szerzők

A tanulmányok tartalmáért a szerzők felelnek.

A kötet a

TÁMOP-4.2.2./B-10/1-2010-0029

TUDOMÁNYOS KÉPZÉS MŰHELYEINEK TÁMOGATÁSA A PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEMEN
pályázat támogatásával készült.

**AZ ISKOLÁZOTTSÁG ÉS A FOGLALKOZTATOTTSÁG REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEI
MAGYARORSZÁGON – KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A CIGÁNY/ROMA LAKOSSÁGRA**

Összefoglaló

Magyarország teljes egészének lakosságát összevetve Budapest roma lakosságával látható, hogy a fővárosban élő romák iskolázottsági és munkaerő-piaci mutatói jobbak az országostól. A romák hosszú távú oktatáspolitikai és foglalkoztatási stratégiájának a megfelelő célkitűzése az lehetne, hogy a jövőben a fővárosi modelleket követni tudják. Budapest és a „vidék” eltérő adatai megkövetelik, hogy a diszkrimináció-jelenségről is említést tegyék.

Kulcsszavak: iskolázottság, foglalkoztatottság, demográfiai viszony, népesség, etnicitás, szakképzés, munkanélküliség, szegregáció, diszkrimináció

A roma etnicitás társadalmi konstrukciója

Ki a cigány? Mekkora a roma népesség száma egy adott országban, a világ valamelyik régiójában vagy akár az egész világon? Ezek a kérdések jó ideje foglalkoztatják a társadalomkutatókat, s e kérdésre igencsak különböző válaszok adhatók. E viták az etnicitás vagy „rassz” társadalmi konstrukciójának, illetve az etnicitás vagy „rassz” biológiai meghatározottságának a problémáját érintik, ezért az etnicitással foglalkozó kutatókat különösen érdekli. Kemény István és munkatársai rámutattak, hogy a cigányok népszámlálásonként igencsak különböző módon válaszoltak, ha azt kérdezték tőlük, hogy cigány nemzetiségűek-e, illetve azt, hogy cigány nyelvet beszélnek-e. Egyik népszámlálásról a másikra a magukat cigánynak vallók száma jelentősen változhatott, feltehetőleg annak függvényében, hogy mennyire tartottak a megkérdezés időpontjában a megkérdezettek cigányellenes előítéletektől (LADÁNYI–SZELÉNYI, 2004: 125).

Ladányi János és Szelényi Iván egy korábbi tanulmányukban leírják azt is, hogy „A különböző kutatások alapján a magyarországi cigányok számára tehető becslések igen erős eltérése véleményünk szerint mindenekelőtt azzal magyarázható, hogy a cigánynak és nem cigánynak tekintett népesség nem alkot egyértelműen definiálható és egymást kölcsönösen kizáró csoportokat. Igaz ugyan, hogy az etnikai minősítés egy ennyire hátrányos társadalmi helyzetű és előítéletesen kezelt társadalmi csoport esetében »önmagát beteljesítő próféciaként« funkcionál, tehát akit a környezete cigánynak tart, azt cigánynak is fogja kezelni, illetve, akit nem tartanak cigánynak, azt nem is kezelik annak, de az adatok és a mindennapi tapasztalat azt mutatja, hogy ez a minősítés a szituációtól függően elég gyakran változik.” (LADÁNYI–SZELÉNYI, 1997: 3)

Kertesi Gábor és Kézdi Gábor a következőt írják a cigányság megítélésről: „A környezet vélekedése a cigánynak tekintett emberek számára nem semleges magánvélekedés, hanem a szó klasszikus értelmében vett társadalmi tény, olyan – többnyire állandósult – cselekvésmódok forrása, amelyek képesek kényszerítő módon hatni az érintett egyénekre. Ebből a szemléletből nem következik az, hogy a cigányságot – amennyiben így definiáljuk – homogén sokaságnak kellene tekintenünk. Ugyanakkor az, hogy a kutató nem azonosul a tipikus környezet differenciálatlan vélekedésével, nem jelentheti azt sem, hogy e differenciálatlan vélekedés következményeként keletkező társadalmi határvonalat ne kellene társadalmi tényként komolyan vennie.” (KERTESI–KÉZDI, 1999: 45)

Forray R. Katalin is utal a jelenségre: „Vitatható lehet az elemzés alapjául szolgáló adatbázis a népszámlálás hitelessége a cigány népesség szempontjából. A kétségeket magam is osztom, hiszen e népesség összlétszáma mérvado tudományos becslések szerint két-háromszorosa a népszámlálásban azonosítottaknak. Ráadásul persze nem tudni, melyik harmadról van szó, a vizsgált mutatók mely szempontjából tér el, milyen dimenziókban, milyen mértékben különbözik a népszámlálási adatoktól. Úgy vélem azonban, hogy olyan „puha” adatok tekintetében, amilyen az etnikai besorolás, mindig csak becslésekről lehet szó egy nagymintás vizsgálatban – legyen az a népszámlálás vagy szociológiai kutatás.” (FORRAY, 2005: 1)

Kemény István, Janky László és Lengyel Gabriella a következőket mondják: „A környezet a barna bőrűeket és ezen túlmenően a cigány származásúakat tartja cigánynak. Azokat tartja cigánynak, akiknek a szülei cigányok. Általában a félcigányokat is cigánynak tartja, a lényeg azonban az, hogy származás szerint határozza meg a cigányokat. Ebben az értelemben cigány marad az az értelmiségi, akiről környezete tudja, hogy cigány szülők gyermeke, akkor is, ha nem vallja magát cigánynak, sőt, tagadja, hogy cigány. Természetesen vannak olyan emberek, akiről a környezet nem tudja, hogy cigány, és akik el tudják titkolni cigány származásukat. Ezek kivételek. Vannak továbbá fehér bőrű cigányok, akik kivételes körülmények között szintén el tudják titkolni cigány származásukat. Ezek is kivételek. Általában azonban a származás az irányadó.” (KEMÉNY–JANKY–LENGYEL, 2004: 12)

A népszámlálási adatokból tudjuk, hogy sokan azok közül is, akik cigány származásúak és ennek teljes mértékig tudatában vannak, magyar nemzetiségűnek vallják magukat, mert szabadulni igyekeznek azoktól a negatív értékítéletektől, amelyek a többség szemében együtt járnak a cigány besorolással. Az is lehetséges, hogy származásuktól függetlenül a magyarsághoz tartozónak tekintik magukat, nincs erős cigány identitástudatuk, és elfogadhatatlannak tartják, hogy csak azért, mert cigány vagy részben cigány származásúak, cigány nemzetiségűnek minősüljenek. Ám ha irányítottan teszik fel nekik a kérdést, nem tagadják, hogy voltak cigány felmenőik. (HAVAS–KEMÉNY–LISKÓ, 2002: 25).

Földrajzi eloszlás

Az 1971 és 1993 közötti időszakban is és 1993 és 2003 között is megfigyelhetők a változások a cigányok földrajzi eloszlásában. Erős növekedés volt tapasztalható a cigányok számában és arányában, az északi régióban (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megye). A cigányok száma növekedett, viszont csökkent a teljes népességen belüli aránya a keleti (Szabolcs-Szatmár, Hajdú-Bihar és Békés megye), az alföldi (Bács-Kiskun, Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megye) régióban, a budapesti iparvidéken (Budapest, Fejér, Pest és Komárom megye) és a Dél-Dunántúlon (Baranya, Somogy, Tolna, Veszprém és Zala megye). Nőtt a cigányok száma és aránya is a Nyugat-Dunántúlon (Győr-Moson-Sopron és Vas megye). Eltolódások tapasztalhatóak a településtípusok között is. Amíg 1971-ben 25 ezer, magát cigánként besoroló ember lakott Budapesten, (a teljes cigány népességnek nem egészen a 8 százaléka), addig 1993-ban már 44 ezer cigány lakott a fővárosban, (a cigány népesség 9,1 százaléka). Számuk jelenleg 60 ezer, ami a cigány népesség 10,4 százaléka.

Csongor Anna az alábbi módon fogalmaz: „A szociális helyzet közvetlenül kihat a gyermek iskolai előmenetelére, teljesítményére, a közösségben elfoglalt pozíciójára, arra is, hogyan érzi magát az oktatás közegében, a kortárscsoportban. Ha a ruházata, tanszerei, egyéb felszerelése nem követi a divatot, a trendeket, az is közvetett hátrány, kirekesztheti a közösség, de ha hiányos a felszerelése az közvetlenül is hátráltatja tanulmányi eredményét. Ha lakókörnyezeti okok miatt nincs meg az otthoni tanulóhelye, nem tud megfelelően felkészülni a másnapi iskolai feladataira, stb.

A társadalmi-gazdasági okok csoportjába sorolhatjuk a következő tényezőt is, amely a cigány tanulók iskolai sikertelenségeit erősítheti, ez pedig a települési szegregációval van összefüggésben. A település-földrajzi elemzések rámutatnak arra is, hogy a cigány népesség éppen a legrosszabbul ellátott településeken él legnagyobb számban és ezért a leghiányosabban felszerelt iskolákba járnak legnagyobb arányban cigány a gyermekek.” (CSONGOR, 1991: 184)

Demográfiai viszonyok

A magyar lakosság korfáját mutatom be az 1. táblázatban, a cigány/roma népességével összevetve. Mindkét korfa kedvezőtlen, az előbbi azért mert túlságosan „előregedett”, az utóbbi azért, mert túlságosan „fiatal”. Az előbbinek fő oka, hogy kevés gyermek születik, az utóbbinak fő oka, hogy kevesen érik meg az időskort. Jelen tanulmány alapadatai a 2001-es népszámlálásból származnak, így a következő táblázatokban ezeket mutatom be.

1. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása nemek és életkorcsoportok szerint az ország teljes és cigány/roma népességében

	Teljes népesség	Cigány/Roma népesség
Összesen (fő)	8 503 379	144 188
Férfi (%)	46,8	50,6
Nő (%)	53,2	49,4
15-29 (%)	26,6	42,5
30-39 (%)	15,4	23,4
40-49 (%)	18,0	18,0
50-57 (%)	12,6	7,5
58-61 (%)	5,5	2,6
62-X (%)	21,8	6,0

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

A 2. táblázatból kitűnik, hogy Budapest teljes népessége még az országosnál is „öregebb” valamivel, továbbá látható még az is, hogy a cigányság ugyanennyivel tovább él.

2. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása nemek és életkorcsoportok szerint Budapest teljes és cigány/roma népességében

	Teljes népesség	Roma népesség
Összesen (fő)	1 550 299	11 178
Férfi (%)	45,1	50,3
Nő (%)	54,9	49,7
15-29 (%)	26,8	41,4
30-39 (%)	14,3	24,4
40-49 (%)	16,1	19,2
50-57 (%)	13,4	8,1
58-61 (%)	5,7	2,1
62-X (%)	23,7	4,8

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

A bemutatott korfa azért is fontos, mivel egy „előregedett” népességben alacsonyabb iskolázottsági, foglalkoztatási szint lenne várható, mint egy fiatalosabb lakossági csoportban. A népszámlálási adatok megerősítik a szociológiai és egyéb empirikus kutatások által leírt megfigyeléseket, miszerint a cigányságra ez az összefüggés sokkal kisebb mértékben érvényes, mint a népesség egészére.

Iskolázottság

Csillei Béla az iskolázottsággal kapcsolatban következőképpen fogalmaz: „Komoly terhek kerültek az amúgy is ingerszegény környezetből érkező, gyenge tanulmányi eredményeik miatt szinte a teljes esélytelenségekkel induló gyerekekre. Az általános iskolában folyamatosan utolsó helyen álló, kudarcélményekkel gazdagon rendelkező, elégséggel átbukdácsolók keresik a szakképző intézeteket.

A szakképző iskolákba felvett gyerekek túlnyomó többsége jelentős szociális, művelődési-műveltségi hátránnyal érkezik.” Csillei beszámol arról is, hogy „számos cigány fiatal, a családi háttere, indíttatása, motiváltsága miatt nem jut el az általános iskola befejezéséig. A nehéz körülmények között, elviselhetetlen lakásokban, az önállóság lehetősége nélkül élő fiatalok többnyire képtelenek megfelelni a velük szemben támasztott követelményeknek. Így a közepes képességű, de ügyes kezű fiatal is otthon marad. Ezek azok a fiatalok, akik reménytelennek ítélik meg a továbbtanulást, a magasabb iskolai végzettség megszerzését.” (CSILLEI, 2000: 302)

Cserti Csapó Tibor a témával kapcsolatban az alábbiakat fogalmazza meg: „Ahhoz tehát, hogy a fiatalabb generációk majdani szociális integrációja könnyebb legyen, mindenképpen valamiféle külső beavatkozás, ráhatás szükséges. Nagyon fontos odafigyelni a mai óvodás és általános iskolás korú gyerekekre, hiszen sorsukat most alapozzák meg, s fontos terület a középiskola is, mert ma már középfokú végzettség nélkül nagyon rosszak a munkaerő-piaci esélyek. El kell érni, hogy a cigány fiatalok minél nagyobb számban végezzék el a középiskolát, s onnan a felsőoktatásba kerüljenek. S oda kell figyelni az iskolákból kikerülő pályakezdők elhelyezkedésére, annak megkönnyítésére, hogy pályájuk ne azzal a kudarcélménnyel való szembesüléssel induljon, hogy felesleges volt a tanulás. A fentiek miatt a cigány népesség problémakörének legfontosabb kérdésének tekintjük az oktatáspolitikai területét.” (CSERTI CSAPÓ, 2012: 106)

3. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása iskolai végzettség szerint az ország teljes népességében

	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
	8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	950 286	2 874 746	1 581 315	2 162 996	934 036
Összesen (%)	11,2	33,8	18,6	25,4	11,0
Férfi (%)	7,7	31,6	26,5	22,5	11,6
Nő (%)	14,2	35,7	11,6	28,1	10,4
15-29 (%)	3,3	34,0	24,3	31,3	7,1
30-39 (%)	2,3	21,2	31,8	29,1	15,7
40-49 (%)	2,8	27,6	27,3	27,8	14,6
50-57 (%)	4,1	34,8	18,0	28,7	14,4
58-61 (%)	8,8	57,4	0,6	21,5	11,6
62-X (%)	38,6	41,2	0,0	12,9	7,2

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

4. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása iskolai végzettség szerint az ország cigány/roma népességében

	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
	8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	56 481	72 213	10 963	3 520	1 011
Összesen (%)	39,2	50,1	7,6	2,4	0,7
Férfi (%)	32,1	54,4	10,3	2,5	0,7
Nő (%)	46,4	45,7	4,9	2,4	0,7
15-29 (%)	30,5	57,2	9,2	2,7	0,4
30-39 (%)	29,6	57,7	9,7	2,3	0,8
40-49 (%)	43,6	46,8	6,3	2,4	1,0
50-57 (%)	59,1	32,7	3,8	3,1	1,2
58-61 (%)	74,1	23,3	0,1	1,6	1,0
62-X (%)	84,6	13,4	0,0	1,2	0,8

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

A 3. és 4. táblázatot összehasonlítva az 5. táblázattal jól látható, hogy a főváros lakossága iskolázottabb, mint az ország teljes népessége. A magas iskolázottsági szinttől várható volna, hogy a cigányok között is magasabb legyen az iskolázottsági szint.

5. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása iskolai végzettség szerint Budapest teljes népességében

	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
	8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	89 457	416 119	167 468	556 356	320 899
Összesen (%)	5,8	26,8	10,8	35,9	20,7
Férfi (%)	3,6	24,6	16,1	32,3	23,4
Nő (%)	7,6	28,7	6,4	38,8	18,5
15-29 (%)	1,9	27,0	13,9	44,0	13,1
30-39 (%)	1,1	14,1	18,8	38,4	27,6
40-49 (%)	1,2	17,9	16,5	37,4	27,1
50-57 (%)	1,3	21,2	12,5	38,7	26,2
58-61 (%)	2,7	39,7	0,6	33,6	23,4
62-X (%)	19,3	40,6	0,1	23,1	17,0

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

Az iskolázottság és a munkaerő-piaci helyzet összefüggésével kapcsolatban Ladányi János és Szelényi Iván így fogalmaznak: „Azonos iskolai végzettséggel a romáknak jóval nagyobb esélyük van a szegénységi küszöb alá kerülésre, mint a nem romáknak, és a magasabb iskolai végzettség a nem romák esetében nagyobb mértékben járul hozzá a szegénységből való kilábaláshoz, mint a romáknál.” Továbbá említést tesznek arról is, hogy „a munkaerő-piaci helyzet

legalább olyan fontos meghatározója a romák szegénységének, mint az iskolázottság. A hivatalosan értelmezett munkanélküliség fontos tényező, de a posztkommunista kapitalista rezsimokban, különösképpen a roma népesség esetében, a hivatalos munkanélküli státus nem igazán jó indikátora a háztartás valóságos helyzetének.” (LADÁNYI-SZELÉNYI, 2004: 145–146)

6. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása iskolai végzettség szerint Budapest cigány/roma népességében

	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
	8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	2 159	6 280	1 301	1 055	383
Összesen (%)	19,3	56,2	11,6	9,4	3,4
Férfi (%)	14,3	56,7	15,0	10,2	3,8
Nő (%)	24,4	55,7	8,2	8,7	3,0
15-29 (%)	16,9	59,3	12,7	9,0	2,0
30-39 (%)	11,1	60,0	16,0	9,3	3,6
40-49 (%)	19,4	55,8	9,6	10,2	4,9
50-57 (%)	27,9	47,0	7,3	12,1	5,7
58-61 (%)	44,5	44,5	0,4	7,2	3,4
62-X (%)	55,8	31,8	0,2	6,9	5,2

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

A 6. táblázatból kitűnik, hogy amíg a budapesti lakosságnál az érettségi a leggyakoribb iskolai végzettség, addig a szintén budapesti cigány lakosság körében az általános iskola elvégzése a leggyakoribb.

Forray R. Katalin a következőképpen ír a szakképzésről: „A szakképzés társadalmi funkcióinak összetettségére következtethetünk a megoszlásokból, ha a négy adatsort egymással hasonlítjuk össze. A szakmunkásvégzettség országosan hasonló mértékben elterjedt, mint a legfeljebb általános iskolai vagy a középiskolai végzettség.” A továbbtanulással kapcsolatban az alábbiakat írja a tanulmányában: „A továbbtanulás legfontosabb korlátja az ország cigány népességében az általános iskolai végzettség hiánya. Innen szemlélve a szakmunkásképzés már jelentős iskolai pályafutás, társadalmi emelkedés lehetőségével bíztat.” (FORRAY, 2005: 66–67)

Foglalkoztatottság és munkanélküliség

A 2001-es népszámlálási adatokból látható, hogy a 15 éven felüli foglalkoztatottak zöme szakképzett és/vagy érettségi vizsgát tett. A cigány népesség adatait a teljes népességhez viszonyítva láthatjuk, hogy fiatalos korösszetételű cigány lakosságról van szó, amelyben az idős korcsoport aránya nem rontja a foglalkoztatási esélyeket. A cigányok körében mért alacsony foglalkoztatási arány feltehetőleg, elsősorban az alacsony iskolázottsági mutatókkal magyarázható. Továbbá összefüggésbe hozható a cigány nőknél a gyermeknevelésre fordított

idővel, valamint a kulturális sajátosságokkal, területi elhelyezkedéssel és a lakóhelyi települési viszonyokkal is.

7. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása foglalkoztatottság, nemek és iskolai végzettség szerint az ország teljes népességében (a foglalkoztatottak iskolai végzettségének megoszlása)

	Foglalkoztatott összesen	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
		8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	3 690 269	29 508	722 983	1 064 352	1 197 601	675 825
Összesen (%)	43,4	0,8	19,6	28,8	32,5	18,3
Férfi (%)	50,3	0,9	17,9	37,8	26,6	16,8
Nő (%)	37,3	0,7	21,6	18,2	39,4	20,1

8. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása foglalkoztatottság, nemek és iskolai végzettség szerint az ország cigány/roma népességében (a foglalkoztatottak iskolai végzettségének megoszlása)

	Foglalkoztatott összesen	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
		8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	24 092	3 614	13 697	4 408	1 618	755
Összesen (%)	16,7	15,0	56,9	18,3	6,7	3,1
Férfi (%)	22,0	13,7	57,5	20,9	5,5	2,4
Nő (%)	11,3	17,6	55,6	13,1	9,2	4,5

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

A 7. és 8. táblázatból látható, hogy a roma nőknek akkor van a férfiakkal azonos esélyük munkához jutni, ha magasabban iskolázottak, mint a férfiak.

A következő két táblázat a munkanélküliek arányáról tájékoztat. A 2001-es népszámlálási adatok alapján Budapest lakosságának a munkanélküliségi rátája 3 százalék. A cigány lakosságnál ugyanakkor a munkanélküliségi ráta 12 százalék volt!

9. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása foglalkoztatottság, nemek és iskolai végzettség szerint Budapest teljes népességében (a foglalkoztatottak iskolai végzettségének megoszlása)

	Foglalkoztatott összesen	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
		8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	746 018	4 881	101 317	120 275	297 247	222 298
Összesen (%)	48,1	0,7	13,6	16,1	39,8	29,8
Férfi (%)	55,5	0,7	13,5	22,2	33,9	29,7
Nő (%)	42,1	0,6	13,6	9,6	46,3	29,9

10. táblázat: A 15 éves és idősebb népesség megoszlása foglalkoztatottság, nemek és iskolai végzettség szerint Budapest cigány/roma népességében (a foglalkoztatottak iskolai végzettségének megoszlása)

	Foglalkoztatott összesen	Legmagasabb befejezett iskolai végzettség				
		8-nál kevesebb	8 oszt.	Középfok éretts. nélkül, szakmai oklevéllel	Középiskola érettségivel	Felsőfok
Összesen (fő)	3 849	267	2 055	681	552	294
Összesen (%)	34,4	6,9	53,4	17,7	14,3	7,6
Férfi (%)	42,0	5,7	53,4	20,9	13,2	6,9
Nő (%)	26,8	8,9	53,4	12,6	16,2	8,9

Forrás: Országos Munkaügyi Központ, 2001.

Országos viszonylatban elmondható, hogy a cigányság körében a szakmunkás végzettséggel és a diplomákkal rendelkezőnek van a legnagyobb esélye munkahelyet találni.

Diszkrimináció

Az Egyenlő Bánásmód Hatóság szerint a romákkal szembeni diszkrimináció az iskolai szegregációban és a munka világában érzékelhető a leginkább, bár utóbbit nehezebb tetten érni, mert gyakran a kiválasztási eljárásig sem jutnak el a kisebbséghez tartozók. Csókás Erna budapesti referens a fővárosi adatokat ismertetve elmondta: a panaszosok 30 százaléka a nemzeti vagy etnikai származása miatti megkülönböztetés miatt fordult a hatósághoz, de sokan jelentkeztek anyasággal, terhességgel, életkorral, politikai véleménnyel, fogyatékossgal vagy egészségi állapottal kapcsolatos diszkrimináció miatt is (CSÓKÁS, 2011).

Ugyanakkor Forray R. Katalin a témával kapcsolatban a következőket mondja: „A fővárosban jóval kedvezőbb a helyzet, de még itt is messze elmarad a roma munkavállalók aránya a teljes népességtől. Országosan csak az érettségizett,

még inkább a diplomás roma embereknek van a többséghez hasonló vagy közel azonos lehetőségük munkát találni. Különösen kirívóak az alacsonyabb iskolázottsági szinteken található hatalmas eltérések: még a roma szakmunkások esélyei is nagyságrenddel elmaradnak a teljes népességtől.” (FORRAY, 2005: 73) Úgy vélem, ilyen pontokon jelenik meg a diszkrimináció, amit természetesen konkrét esetekben igen nehéz megfogni – ebben remélhetőleg segít az e célra szervezett hatóság.

Egyetértek az alábbi javaslattal: „Optimális megoldást persze az jelentene, ha a társadalom ki tudna küszöbölni minden, az alkotmány által tiltott diszkriminációt. Amíg ebben nem bízhatunk, addig a munkapiaci vagy egyéb képzést szervezők figyelmét hívjuk fel annak fontosságára, hogy minden, a munkánélküli cigány fiatalokra irányuló képzésben kapjon szerepet a diszkriminatív helyzetek megoldására irányuló felkészítés. Kíváncos volna, ha az ilyen jellegű felkészítésben a kisebbségi önkormányzatok és civil szervezetek képviselői is részt vennének.” (FORRAY, 2000: 98). Úgy vélem, ezekkel a lépésekkel csökkenthető a diszkrimináció, de legalábbis tudatosabbá tehetők, mikor beszélünk ilyen helyzetekről, mikor kell fellépni ellene.

Összegzés

A cigányság, ezen belül is a Budapesten élő roma/cigány népesség iskolázottsági és foglalkoztatottsági kérdéseinek megválaszolása komplex feladatkör, amely csak az egész tevékenységterv együttes figyelembevételével valósítható meg, szem előtt tartva az egyes beavatkozások hatásait a komplex rendszerre.

Jelen tanulmányomban a cigányság demográfiai helyzetét vizsgáltam a 2001-es népszámlálási adatokat alapul véve, valamint az iskolázottsági és munkaerő-piaci viszonyainak kérdésköreit is érintettem. A szakpolitikák (szociálpolitika, oktatáspolitikai, munkaerő-politika) feladata, hogy ebbe az ördögi körbe beavatkozva minél több ponton, minél több embernek esélyt nyújtson a kiemelkedésre.

IRODALOM

CSERTI CSAPÓ Tibor (2012): A cigány népesség a társadalmi-gazdasági térszerkezetben. Virágmandula Kiadó, Pécs.

CSILLEI Béla (2000): A hátrányos helyzetű cigány fiatalok esélyei a szakképzésben. In: Forray R. Katalin (szerk.): Romológia – Ciganológia. Dialóg Campus, Budapest–Pécs. 301–314.

- CSÓKÁS Erna (2011): A romákat éri a legtöbb diszkrimináció Budapesten. <http://www.origo.hu/itthon/20111213-a-romakat-eri-a-legtobb-diszkriminacio-budapesten.html> [2013. 05. 01.]
- CSONGOR Anna (1991): A cigány gyerekek iskolái. In: Utasi Ágnes – Mészáros Ágnes (szerk.): Cigánylét. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. 179–201.
- FORRAY R. Katalin (2000): Pályakezdő cigány fiatalok munkavállalási lehetőségei. In: A pályakezdő cigány fiatalok munkaerő-piaci esélyei és a munkanélkülieket segítő nonprofit szervezetek szerepe az esélyek növelésében a Dél-Dunántúlon. PTE BTK Romológia Szeminárium, Pécs. 70–99.
- FORRAY R. Katalin (2005): Budapest cigány/roma lakosságának iskolázottsága és foglalkoztatottsága. In: Educatio, 14, 1. szám. 60–74.
- GLATZ Ferenc (szerk., 1999): A cigányok Magyarországon. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- HAVAS Gábor – KEMÉNY István – LISKÓ Ilona (2002): Cigány gyerekek az általános iskolában. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest.
- KEMÉNY István – JANKY Béla – LENGYEL Gabriella (2004): A magyarországi cigányság. Gondolat kiadó, Budapest.
- LADÁNYI János – SZELENYI Iván (2004): A kirekesztettség változó formái. Napvilág Kiadó, Budapest.